

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

БОРОДКІН МИХАЙЛО ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 349.3:(364.3:340.111.5)

**ЮРИДИЧНІ ФАКТИ ЯК ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН**

Спеціальність 12.00.05 – трудове право;
право соціального забезпечення

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі трудового права та права соціального забезпечення Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент
ЛАГУТІНА Ірина Вікторівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри трудового права та права
соціального забезпечення

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
АНДРІЙВ Василь Михайлович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри трудового права
та права соціального забезпечення;

кандидат юридичних наук, доцент
ПОТОПАХІНА Ольга Миколаївна,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Захист відбудеться «___» липня 2018 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» (65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2018 р.

В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

В.В. Тіщенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах реформування системи соціального захисту в Україні, національного законодавства у цій сфері особливої актуальності набуває проблема юридичних фактів у праві соціального забезпечення як підстав виникнення та динаміки галузевих правовідносин – соціально-забезпечувальних, процедурних та процесуальних.

Важливе значення соціально-забезпечувальних правовідносин обумовлюється тим, що в їх рамках здійснюється закріплене у ст. 46 Конституції України право на соціальний захист. У сучасний період під впливом об'єктивних соціально-економічних, політичних чинників змінюються як самі правовідносини, так і підстави їх виникнення та динаміки, які потребують спеціального комплексного дослідження. Саме від науково обґрунтованої теорії юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин залежить як правильне їх закріплення у галузевих правових нормах, так і функціонування та динаміка зазначених правовідносин.

У цей час відбуваються зміни підстав виникнення та динаміки соціально-забезпечувальних правовідносин як у сфері державного соціального захисту (загальнообов'язкового державного соціального страхування, державної соціальної допомоги, додаткового соціального захисту), так і недержавного соціального захисту (недержавного пенсійного забезпечення, благодійницької, волонтерської діяльності). Зокрема, у сучасних умовах держава вже не в змозі лише власними зусиллями гарантувати кожному право на соціальний захист в обсязі не нижчому за належний життєвий рівень. Саме тому до реалізації соціальної функції держави залучаються суб'єкти громадянського суспільства, відбувається стимулювання участі громадян у недержавному соціальному забезпеченні як організаційно-правовій формі соціального захисту. Правовідносини із недержавного соціального забезпечення вже об'єктивно не можуть виникати на підставі тих самих юридичних фактів, як і соціально-забезпечувальні правовідносини у системі державного соціального захисту.

У зв'язку з визнанням на законодавчому рівні одними з ключових принципів адресності та врахування індивідуальних потреб особистості при здійсненні соціального захисту, у праві соціального забезпечення все більшого поширення набувають договірні засади правового регулювання відповідних суспільних відносин, що зумовлює необхідність дослідження договорів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин.

Крім того, поширення таких видів соціального захисту, як житлово-комунальні субсидії, соціальні пільги, медична допомога, забезпечення лікарськими препаратами та виробами медичного призначення та зміни у чинному законодавстві України, пов'язані з юридичним забезпеченням їх надання, потребують дослідження підстав виникнення відповідних соціально-забезпечувальних правовідносин.

Дослідженню юридичних фактів у праві соціального забезпечення присвячені наукові праці таких вітчизняних та зарубіжних учених, як:

В.С. Андреев, В.В. Андріїв, В.М. Андріїв, І.С. Андрієнко, А.Л. Благодир, С.В. Богославець, Н.Б. Болотіна, В.Я. Бурак, М.О. Буянова, М.Л. Захаров, Р.І. Іванова, В.М. Литвиненко, А.М. Лушніков, М.В. Лушнікова, О.Є. Мачульська, П.Д. Пилипенко, О.М. Потопахіна, С.М. Прилипко, С.М. Синчук, І.М. Сирота, В.С. Тарасенко, В.А. Тарасова, Г.В. Татаренко, Е.Г. Тучкова, М.Ю. Федорова, М.В. Філіпова, М.М. Шумило та ін.

Окремі аспекти зазначеної проблематики розкриваються у дисертаційних дослідженнях Б.І. Сташківа «Юридичні факти у праві соціального забезпечення» (1997), В.М. Андріїва «Трудовий стаж за законодавством України» (1997), С.В. Богославець «Недержавне пенсійне забезпечення як один із напрямів реалізації соціальної функції держави» (2009), Г.В. Татаренко «Договірне регулювання пенсійного забезпечення в Україні» (2009), В.В. Андріїв «Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування» (2011), О.Л. Кучми «Страховий стаж як категорія трудового права і права соціального забезпечення України» (2011), С.М. Синчук «Теорія правовідносин соціального забезпечення» (2015), М.М. Шумила «Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні» (2016) та ін. Водночас, у більшості із зазначених робіт юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин спеціально не досліджувалися. Отже, до цього часу у вітчизняній науці права соціального забезпечення ще не було здійснено спеціального комплексного дослідження юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю розвитку теорії права соціального забезпечення щодо юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин, удосконалення чинного законодавства України з урахуванням позитивного законодавчого досвіду зарубіжних країн, а також правозастосовчої практики у цій сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри трудового права та права соціального забезпечення «Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини у сфері праці та соціального забезпечення» на 2011-2015 роки, як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права на 2011-2015 роки» (державний реєстраційний номер 01110U000671), а також плану науково-дослідної роботи кафедри трудового права та права соціального забезпечення «Функціонування трудового права та права соціального забезпечення в умовах інтеграційного розвитку України» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теорії права соціального забезпечення щодо юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин та внесення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України у цій сфері.

Для досягнення зазначеної мети у дисертації вирішувалися такі завдання:
визначити та охарактеризувати етапи становлення та розвитку вчення про юридичні факти у праві соціального забезпечення;

сформулювати визначення поняття юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин та розкрити їх значення;

охарактеризувати ознаки юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин;

здійснити класифікацію юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин;

визначити особливості підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин щодо грошових виплат, що здійснюються у системі державного соціального захисту;

розглянути правовстановлюючі юридичні факти у матеріальних правовідносинах щодо надання медичної допомоги та безоплатного (пільгового) забезпечення лікарськими препаратами за рахунок коштів державного (місцевого) бюджету;

охарактеризувати підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин із соціального обслуговування, що здійснюється у системі державного соціального захисту;

визначити особливості підстав виникнення матеріальних правовідносин щодо надання соціальних пільг та житлово-комунальних субсидій;

довести своєрідність підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин щодо грошових виплат та соціального обслуговування у системі недержавного соціального захисту;

розкрити значення укладення пенсійного контракту для виникнення матеріальних правовідносин із недержавного пенсійного забезпечення, визначити його правову природу;

сформулювати теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України в частині закріплення юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин.

Об'єктом дослідження є соціально-забезпечувальні правовідносини як основа правовідносин у сфері соціального забезпечення.

Предметом дослідження є юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є дві групи методів наукового пізнання: загальнонаукові (діалектичний, історичний, комплексний, структурно-функціональний, формально-логічний, системного аналізу) та спеціальні (порівняльно-правовий і метод

тлумачення правових норм). Застосування діалектичного та історичного методів дозволило проаналізувати процес становлення та розвитку вчення про юридичні факти у праві соціального забезпечення (підрозділ 1.1). За допомогою формально-логічного методу та методу системного аналізу досліджувалися поняття юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин, їх ознаки, поняття соціального ризику, юридичного фактичного складу, юридичних фактів-станів, договору про надання соціальних послуг (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.3). Комплексний та структурно-функціональний методи дозволили провести класифікацію юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин, виділити види соціально-забезпечувальних відносин у сфері державного та недержавного соціального захисту та охарактеризувати підстави їх виникнення (підрозділи 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2). Порівняльно-правовий метод та метод тлумачення правових норм використовувалися при дослідженні нормативно-правових актів, які визначають зміст конкретних юридичних фактів, що зумовлюють виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин, або є правоперешкоджаючими для настання відповідних правових наслідків (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2).

Основні положення та висновки дисертації базуються на дослідженні положень нормативно-правових актів міжнародного та національного рівня, а також законодавства окремих зарубіжних країн, практики їх застосування, досягнень загальної теорії права, конституційного права, цивільного права, трудового права, права соціального забезпечення, інших галузей системи права України, матеріалів судової практики, практики діяльності органів соціального захисту населення.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним з перших у вітчизняній науці права соціального забезпечення спеціальним комплексним дослідженням юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, які мають наукову новизну:

вперше:

виділено та охарактеризовано етапи становлення та розвитку вчення про юридичні факти у праві соціального забезпечення, яке пройшло шість етапів у процесі свого розвитку, кожен з яких має свої характерні особливості;

сформульовано комплексне поняття юридичних фактів-станів у праві соціального забезпечення, під якими розуміються конкретні життєві обставини, що виникають на підставі діянь чи подій, які мають самостійне юридичне значення, що характеризуються тривалим періодом та можливістю у сукупності з іншими юридичними фактами неодноразово породжувати юридично значимі наслідки у сфері здійснення права на соціальний захист;

встановлено, що родовими ознаками юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин є ті їх особливості (властивості), які визначають подібність даної правової категорії до

юридичних фактів у інших галузях права, до яких віднесено: конкретність; зовнішня вираженість; інформативність; опосередкованість правовими нормами; формальна визначеність; наслідковість;

обгрунтовано тезу про те, що видові ознаки юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин - це якості, критерії юридичних фактів, що відрізняють конкретні життєві обставини як підстави виникнення зазначених правовідносин від правостановлюючих юридичних фактів для правовідносин іншої галузевої належності;

визначено поняття юридичного фактичного складу у праві соціального забезпечення як системи юридичних фактів, передбачених нормами даної галузі права, що зумовлює виникнення та динаміку галузевих правовідносин, інші юридично значимі наслідки;

визначено поняття юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин як передбачену нормами права систему конкретних життєвих обставин, основним елементом якої є несприятливі наслідки соціальних ризиків і яка зумовлює виникнення правовідносин, у яких задовольняються об'єктивні потреби особи в матеріальних засобах, соціальних послугах, інших видах соціального захисту;

з'ясовано правову природу договору про надання соціальних послуг, договору добровільного медичного страхування, пенсійного контракту як зовнішньої форми вираження юридичного факту їх укладення;

охарактеризовано своєрідність підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин щодо надання соціальних пільг, що полягає у виникненні відповідних правовідносин не у зв'язку з настанням конкретного соціального ризику, а через наявність у особи особливого соціального статусу;

удосконалено:

поняття юридичних фактів у праві соціального забезпечення в частині доповнення сформульованої в науці дефініції положеннями про динаміку відповідних правовідносин (їх призупинення та поновлення);

визначення поняття договору про надання соціальних послуг щодо доповнення зазначеного поняття положеннями про таку ознаку даного договору, як оплатність у визначених законом випадках;

класифікацію юридичних фактів у праві соціального забезпечення залежно від характеру їх наслідків, яку, крім правостановлюючих, правозмінюючих, правоприпиняючих юридичних фактів запропоновано доповнити правопризупиняючими та правопоновлюючими фактами;

перелік ознак складної життєвої обставини як об'єктивної підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин із соціального обслуговування, який запропоновано доповнити такими ознаками, як: спричинення моральних страждань; визначеність нормативно-правовими актами різного рівня;

дістало подальшого розвитку:

положення про перелік організаційно-правових форм соціального захисту в Україні, до яких віднесено загальнообов'язкове державне соціальне

страхування, державну соціальну допомогу, додатковий соціальний захист, недержавне соціальне забезпечення;

положення про елементи юридичного фактичного складу як підстави виникнення матеріальних правовідносин у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування та їх реалізацію у зазначених правовідносинах;

визначення поняття складних життєвих обставин, яке запропоновано доповнити положеннями про можливість настання відповідної ситуації не лише у житті індивіда, але й сім'ї, як колективного суб'єкта права соціального забезпечення, без обмеження причин виникнення таких ситуацій вичерпним переліком соціальних ризиків;

положення про розширення договірних засад правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин, пов'язаних з укладенням пенсійних контрактів, договорів про надання соціальних послуг, договорів добровільного медичного страхування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теорії юридичних фактів у праві соціального забезпечення;

правотворчій діяльності – для вдосконалення актів національного законодавства в частині визначення підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування нормативно-правових актів, якими визначені підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин, органами судової влади, органами соціального захисту населення, роботодавцями, уповноваженими фізичними особами;

навчальному процесі – при викладанні таких навчальних дисциплін, як «Право соціального забезпечення», «Соціальне обслуговування», «Соціальний захист окремих категорій осіб», «Охорона сім'ї та дитинства», «Соціальне страхування», «Медичне право», «Пенсійне право», «Недержавне соціальне забезпечення», підготовці підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, практикумів із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися і обговорювалися на засіданнях науково-теоретичного семінару кафедри трудового права та права соціального забезпечення Національного університету «Одеська юридична академія», на науково-практичних конференціях, зокрема: VI Міжнародній науково-практичній конференції «Правове регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: проблеми і перспективи розвитку» (м. Харків, 3-4 жовтня 2014 року); VI Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Правове забезпечення соціальної сфери» (м. Одеса, 4 квітня 2015 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні

механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Київ, 15-16 травня 2015 року); Всеукраїнській студентській науковій конференції «Верховенство права очима правників-початківців» (м. Одеса, 3 травня 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституціональні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 20 травня 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції та новачі юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017 року).

Публікації. Основні положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації, що містяться в дисертації, викладені автором у 11 публікаціях, у тому числі 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, та 6 тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою і завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (267 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 237 сторінок, з яких основний зміст – 204 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її мета, завдання, об'єкт, предмет і методологія, висвітлюються наукова новизна одержаних результатів та їх практичне значення, зазначається про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Юридичні факти у механізмі правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин» складається з чотирьох підрозділів та присвячений характеристиці етапів становлення та розвитку вчення про юридичні факти у праві соціального забезпечення, визначенню поняття та значення юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин, їх ознак та підстав класифікації.

У **підрозділі 1.1. «Становлення та розвиток вчення про юридичні факти у праві соціального забезпечення»** проаналізовано розвиток наукової думки щодо змісту поняття «юридичні факти у праві соціального забезпечення» та їх значення у механізмі забезпечення права на соціальний захист.

Встановлено, що зародження вчення про юридичні факти у праві соціального забезпечення збігається з моментом становлення права соціального забезпечення як самостійної галузі права (1966 р.) та пов'язано з ідеєю про ототожнення даної правової категорії з соціальним ризиком. Доведено, що соціальний ризик сам по собі не може бути юридичним фактом, що зумовлює виникнення і динаміку суспільних відносин, що належать до предмету права соціального забезпечення, тим не менше з моменту настання матеріальної незабезпеченості та/або соціального неблагополуччя, спричинених саме соціальним ризиком, вони набувають ознак досліджуваної категорії.

В подальшому (кінець XX – початок XXI ст.) розвиток вчення про юридичні факти у праві соціального забезпечення відбувався за двома напрямками: визначення змісту та ефективності правового забезпечення конкретних соціальних ризиків та доведення договірної природи окремих юридичних фактів, що є складовою юридичного фактичного складу, необхідного для виникнення і динаміки соціально-забезпечувальних правовідносин.

На перших етапах розвитку вчення про юридичні факти у праві соціального забезпечення (1966-1996 рр.) науковцями увага приділялася визначенню правової природи даної категорії лише як підстави виникнення і динаміки соціально-забезпечувальних відносин – основи предмету відповідної галузі права. Про зміну підходу до визначення правової природи юридичних фактів у праві соціального забезпечення можна говорити лише починаючи з кінця 90-х років XX століття, коли було доведено, що групи суспільних відносин, які складають предмет правового регулювання права соціального забезпечення, відрізняються між собою не лише правовою природою та змістом, але й підставами виникнення та динаміки.

У підрозділі 1.2. *«Поняття та значення юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин»* аналізуються різні підходи до визначення поняття «юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин» як правової категорії, формулюється авторське визначення зазначеного поняття та розкривається значення даної категорії.

Визначено співвідношення категорій «юридичні факти у праві соціального забезпечення» та «юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин». Встановлено, що більш широким є поняття юридичних фактів у праві соціального забезпечення, оскільки поряд з соціальними ризиками та іншими юридично значимими обставинами, воно включає в себе юридичні факти процедурного та процесуального характеру. Тим не менше, оскільки саме соціально-забезпечувальні відносини є основою предмету регулювання права соціального забезпечення, визначення своєрідності та значення юридичних фактів, що зумовлюють їх виникнення, має найбільшу актуальність.

У підрозділі юридичний факт як підстава виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин визначається як передбачена нормами права система конкретних життєвих обставин, основним елементом якої є несприятливі наслідки соціальних ризиків і яка зумовлює виникнення правовідносин, у яких задовольняються об'єктивні потреби особи в матеріальних засобах, соціальних послугах, інших видах соціального захисту.

Встановлено, що значення даної правової категорії у праві соціального забезпечення полягає у: визнанні юридичних фактів єдиною підставою виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин; здатності пов'язувати правові норми з суб'єктивними юридичними правами і обов'язками, визначати їх чинність, а також наслідки невиконання

чи неналежного виконання останніх, порушення прав інших осіб; опосередкуванні зв'язку реального поведіння суб'єктів права соціального забезпечення та галузевих норм права; перевірці реальності, дійсності та ефективності норм права соціального забезпечення; відображенні позиції правотворчого органу щодо визнання конкретних життєвих обставин такими, що мають правове значення у сфері соціального захисту населення від несприятливих наслідків соціальних ризиків.

У підрозділі 1.3. *«Ознаки юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин»* аналізуються різні підходи до визначення переліку та змісту ознак юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин.

Встановлено, що ознаки юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин можна об'єднати у дві групи: родові та видові. Родовими ознаками юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин є ті їх особливості (властивості), які визначають подібність даного явища до юридичних фактів у інших галузях права. До них віднесено: конкретність, зовнішня вираженість, інформативність, опосередкованість правовими нормами, формальна визначеність, наслідковість.

Видові ознаки юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин запропоновано визначати як якості, критерії юридичних фактів, що відрізняють конкретні життєві обставини як підстави виникнення відповідних правовідносин, від правовстановлюючих юридичних фактів для правовідносин іншої галузевої належності.

Доведено, що до видових ознак юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин належать: 1) виникнення і динаміка правовідносин досліджуваного виду на підставі юридичного фактичного складу; 2) основним елементом такого юридичного фактичного складу є настання соціального ризику; 3) обов'язкова наявність у правомоченій особи правового зв'язку з Україною або законних підстав для перебування на її території; 4) багатофункціональність юридичних фактів; 5) особливий порядок встановлення юридичних фактів; 6) тісний зв'язок значної кількості юридичних фактів даного виду з трудовими правовідносинами; 7) договірний характер юридичних фактів у сфері недержавного соціального захисту; 8) важливе значення строків як елементу юридичного фактичного складу; 9) значна кількість юридичних фактів-станів.

У підрозділі 1.4. *«Класифікація юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин»* аналізуються критерії класифікації юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин.

Усі критерії для класифікації юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин запропоновано поділити на дві групи: загальні, які можуть бути застосовані до даної правової категорії у всіх галузях права, та спеціальні, які визначають види явищ об'єктивної

дійсності, що зумовлюють виникнення виключно соціально-забезпечувальних правовідносин.

До загальних критеріїв класифікації юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин віднесено: важливість для виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин; пов'язаність правових наслідків з існуванням певного явища або його відсутністю; залежність від волі суб'єктів права; залежність від тривалості у часі.

Встановлено, що до спеціальних критеріїв систематизації юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин належать: організаційно-правова форма соціального захисту; вид соціального захисту.

Другий розділ «Юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин у сфері державного соціального захисту» містить чотири підрозділи і присвячений дослідженню юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин у сфері державного соціального захисту.

У *підрозділі 2.1. «Юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин щодо грошових виплат»* визначаються особливості юридичних фактичних складів, необхідних для виникнення правовідносин щодо матеріального забезпечення у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, в тому числі пенсійних правовідносин, здійснення грошових виплат у сфері державної соціальної допомоги.

У підрозділі зазначено, що соціально-забезпечувальні правовідносини у сфері здійснення матеріального забезпечення у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування виникають, як правило, за наявності у особи статусу застрахованої особи.

Доведено, що не дивлячись на значне різноманіття соціально-забезпечувальних правовідносин щодо грошових виплат у системі державної соціальної допомоги, для правовідносин даного виду характерною є звичайна конструкція юридичного фактичного складу, необхідного для їх виникнення, яка включає в себе настання соціального ризику та прийняте компетентним органом позитивне рішення щодо здійснення даного виду соціального захисту.

Водночас, встановлено, що нормативно-правовими актами, якими врегульовані відносини даного виду, закріплена значна кількість юридичних фактів, які є правоперешкоджаючими для виникнення відповідних правовідносин.

У *підрозділі 2.2. «Юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин щодо здійснення медичної допомоги та безоплатного (пільгового) забезпечення лікарськими препаратами»* досліджуються правовстановлюючі юридичні факти у правовідносинах щодо отримання фізичними особами медичної допомоги та лікарських препаратів на безоплатній (пільговій) основі.

Встановлено, що об'єктивною підставою виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин щодо надання медичної допомоги є потреба у ній, що зумовлена станом здоров'я особи.

Суспільні зв'язки щодо здійснення медичної допомоги виникають лише за наявності звернення особи (крім екстреної медичної допомоги), яка вважає, що потребує такої допомоги, форма якого не має суттєвого значення, та при зверненні за допомогою вперше проявляється у вигляді подання уповноваженою особою або її представником надавачу медичних послуг декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу.

Встановлено, що соціально-забезпечувальні правовідносини щодо надання медичної допомоги не можуть виникнути за відсутності добровільної згоди особи (пацієнта) на медичне втручання.

Правовідносини щодо безоплатного (пільгового) забезпечення громадян лікарськими засобами виникають на підставі поєднання декількох соціальних ризиків, одним з яких є тимчасова непрацездатність, обумовлена визначеним переліком захворювань, яка в окремих випадках поєднується з малозабезпеченістю. Крім того, для виникнення таких правовідносин потрібні рецепт лікаря як зовнішня форма вираження визначеної потреби у певному лікарському препараті та звернення до аптеки або відповідного закладу охорони здоров'я, в окремих випадках письмова інформована згода пацієнта на проведення відповідної терапії (АПТ).

У *підрозділі 2.3. «Юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин із соціального обслуговування»* дається характеристика юридичного фактичного складу, що зумовлює виникнення правовідносин у сфері надання соціальних послуг.

Особливістю юридичного фактичного складу, необхідного для виникнення правовідносин із соціального обслуговування, є те, що виникнення таких правовідносин обумовлене не соціальним ризиком, а складними життєвими обставинами, поняття яких запропоновано уточнити у ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги».

Особливим юридичним фактом, необхідним для виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин із соціального обслуговування, є укладення договору про надання соціальних послуг, який конкретизує правову норму, що передбачає право особи на отримання соціальної послуги. Встановлено, що договором про надання соціальних послуг є двостороння угода, за умовами якої одна сторона (суб'єкт надання соціальних послуг) зобов'язується надавати відповідні соціальні послуги іншій стороні (отримувачу) на умовах та в строки, передбачені договором, а інша сторона зобов'язується надати необхідну для здійснення соціального обслуговування інформацію та у випадках, передбачених законом, оплатити їх.

У *підрозділі 2.4. «Юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин щодо надання соціальних пільг та житлово-комунальних субсидій»* досліджуються підстави виникнення

соціально-забезпечувальних правовідносин щодо надання соціальних пільг та житлово-комунальних субсидій.

Встановлено, що підставою виникнення правовідносин щодо надання соціальних пільг є особливий соціальний статус особи, яка належить до соціальної групи, що відокремлена за певною юридично значимою ознакою. Особливість такого статусу полягає у додаткових правах та обов'язках, передбачених спеціальними галузевими нормативно-правовими актами, порівняно з загальними суб'єктами права соціального забезпечення.

У підрозділі доведено, що у зв'язку з особливим механізмом здійснення права на отримання соціальних пільг, відповідні правовідносини виникають без необхідності прийняття компетентним органом позитивного рішення про здійснення заходів соціального захисту.

Встановлено, що соціально-забезпечувальні правовідносини щодо надання субсидій на відшкодування витрат на оплату користування житлом або його утримання та комунальних послуг (водо-, тепло-, газопостачання, водовідведення, електроенергії, вивезення побутового сміття та рідких нечистот), а також один раз на рік готівкою на придбання скрапленого газу твердого та рідкого пічного побутового палива виникають лише на підставі наявності таких юридичних фактів, як: проживання у житлових приміщеннях визначеної форми власності залежно від виду субсидії; відсутність забезпечення відповідного житлового приміщення тепло- або газопостачанням (виключно для правовідносин щодо надання субсидій щодо відшкодування витрат на придбання скрапленого газу твердого та рідкого пічного побутового палива); наявність різниці між розміром плати за житлово-комунальні послуги, скраплений газ, тверде та пічне побутове (рідке) паливо і обсягом обов'язкового відсотка платежу; позитивне рішення відділу (управління) субсидій районних, районних у містах Києві і Севастополі державних адміністрацій та виконавчих органів міських і районних рад щодо призначення субсидії. Для виникнення правовідносин даного виду законодавством визначена значна кількість правоперешкоджаючих юридичних фактів.

Третій розділ «Юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин у сфері недержавного соціального захисту» складається з двох підрозділів, у яких досліджуються юридичні факти як підстави виникнення правовідносин із недержавного соціального забезпечення різного виду.

У підрозділі 3.1. «Юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин щодо грошових виплат та соціального обслуговування у сфері недержавного соціального захисту» аналізуються особливості юридичних фактів, що зумовлюють виникнення правовідносин, у яких особи реалізують своє право на отримання грошових виплат і соціального обслуговування за рахунок недержавних джерел фінансування.

Встановлено, що особливістю об'єктивних підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин у сфері недержавного соціального захисту (соціальних ризиків), є те, що їх зміст може закріплюватися як на

централізованому рівні, так і на муніципальному чи локальному рівнях, а також може бути передбаченим у договорі.

Елементом юридичного фактичного складу, необхідним для виникнення матеріальних правовідносин із недержавного соціального забезпечення, є свідоме волевиявлення суб'єкта. Особливістю правовідносин у сфері недержавного соціального забезпечення є те, що для їх виникнення, частіше за все, необхідним є факт укладення відповідного договору. Для окремих видів правовідносин із недержавного соціального захисту (із добровільного медичного страхування) укладення такого договору є першим елементом у юридичному фактичному складі, необхідному для їх виникнення.

Встановлено, що договори добровільного медичного страхування та договори про надання соціальних послуг у системі недержавного соціального забезпечення регулюються цивільним законодавством без урахування характеру страхового соціального ризику.

Така ситуація зумовлює потребу у негайному реформуванні правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин у сфері недержавного соціального захисту шляхом забезпечення обов'язкового відсилання при укладенні, зміні та виконанні вищезгаданих договорів до спеціальних норм законодавства про соціальне забезпечення. Ці договори повинні регулюватися цивільним законодавством, але з урахуванням особливостей, передбачених спеціальним соціально-забезпечувальним законодавством, з обов'язковим застосуванням державних соціальних стандартів.

У ситуації, коли нормативно-правовими актами не визначена необхідність укладення відповідного договору, важливим елементом юридичного фактичного складу, що зумовлює виникнення правовідносин із недержавного соціального забезпечення, є рішення компетентного органу, яке констатує наявність усіх необхідних умов для виникнення відповідних правовідносин.

У *підрозділі 3.2. «Укладення пенсійного контракту як правовстановлюючий юридичний факт у правовідносинах недержавного пенсійного забезпечення»* досліджується правова природа пенсійного контракту як угоди, що опосередковує правовстановлюючий юридичний факт у правовідносинах недержавного пенсійного забезпечення.

Пенсійний контракт розглянуто як самостійний вид договору у праві соціального забезпечення.

Встановлено, що у зв'язку з особливостями правової природи пенсійного контракту його не можна віднести до цивільно-правових договорів, оскільки взаємність обов'язків сторін пенсійного контракту не пов'язана з майновою самостійністю сторін договору, із зустрічним еквівалентним наданням. Метою пенсійного контракту є виключно стимулювання активних дій суб'єктів щодо найбільш ефективного подолання несприятливих наслідків соціальних ризиків. Крім того, обов'язковим додатком пенсійного контракту є пенсійна схема, яка безпосередньо визначає умови пенсійного забезпечення учасника недержавного пенсійного фонду.

Істотні умови пенсійного контракту, згода щодо яких має бути досягнута між його сторонами для визнання договору укладеним, визначені у статті 56 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 року. Доведено, недоцільність визначення структурних частин пенсійного контракту в якості його істотних умов, відсутність яких може бути підставою для визнання пенсійного контракту недійсним, у той час як більшість з них визначена законодавством, що не вплине на рівень гарантування прав його сторін та учасника фонду недержавного пенсійного забезпечення. Перелік умов пенсійного контракту, визначений у ст. 56 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 року, більшою мірою визначає структуру пенсійного контракту, аніж ті його умови, досягнення домовленості щодо яких дає можливість судити про укладення пенсійного контракту, у зв'язку з чим запропоновано внести зміни до даного нормативно-правового акту.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі положення дисертаційного дослідження, формулюються пропозиції щодо удосконалення чинного соціально-забезпечувального законодавства.

1. Вчення про юридичні факти у праві соціального забезпечення у процесі свого становлення та розвитку пройшло шість етапів: 1) 1966-1993 рр. – формування теорії соціального ризику, який у випадку його настання є основною об'єктивною обставиною, що зумовлює виникнення і динаміку соціально-забезпечувальних відносин як основи предмету права соціального забезпечення та пов'язаних з ними процедурних та процесуальних правовідносин; 2) 1993-1996 рр. – законодавче закріплення соціальних ризиків, визначення та характеристика правових наслідків їх настання; 3) 1996-1998 рр. – закріплення на конституційному рівні основних соціальних ризиків, обґрунтування можливості поділу категорії «соціальний ризик» на дві відносно відособлені групи: страхові та не страхові соціальні ризики, встановлення їх ознак та відмінностей; 4) 1998-2004 рр. – визначення правової природи страхових випадків, обґрунтування доцільності їх розширення/звуження, наукове обґрунтування факту виникнення галузевих правовідносин у своїй більшості на підставі юридичного фактичного складу; 5) 2004-2014 рр. – закріплення змісту юридичного фактичного складу як підстави виникнення та динаміки правовідносин у праві соціального забезпечення на договірному рівні (в актах соціального діалогу), визначення правової природи договорів у праві соціального забезпечення; 6) 2014 р. – по теперішній час – розширення договірних засад у механізмі забезпечення права на соціальний захист, в тому числі й щодо визначення змісту конкретних юридичних фактів, визначення особливостей підстав виникнення не тільки соціально-забезпечувальних правовідносин, а й процедурних та процесуальних правовідносин.

2. Юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин – це передбачена нормами права система конкретних життєвих

обставин, основним елементом якої є несприятливі наслідки соціальних ризиків і яка зумовлює виникнення правовідносин, у яких задовольняються об'єктивні потреби особи в матеріальних засобах, соціальних послугах, інших видах соціального захисту.

3. Ознаками юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин є особливості (властивості), які визначають схожість даного явища з відповідними об'єктами пізнання в інших галузях права, а також їх суттєві відмінності.

Для юридичних фактів як правової категорії характерні дві групи ознак, що визначають їх зміст та значення: родові, які визначають подібність даної правової категорії у різних галузях права, та видові, що притаманні юридичним фактам в рамках кожної конкретної галузі права.

4. Юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин є багатоаспектним правовим явищем та можуть бути класифіковані за різними критеріями, які умовно можна поділити на загальні та спеціальні.

Загальними критеріями для класифікації юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин є: важливість для виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин; пов'язаність правових наслідків із існуванням певного явища або його відсутністю; залежність від волі суб'єктів права; залежність від тривалості у часі. До спеціальних критеріїв систематизації юридичних фактів даного виду належать: організаційно-правова форма соціального захисту; вид соціального захисту.

5. Юридичні фактичні склади як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин щодо здійснення грошових виплат у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування майже не відрізняється один від одного, тим не менше мають найбільшу своєрідність порівняно з юридичними фактичними складами як підставами виникнення інших видів соціально-забезпечувальних правовідносин. Така особливість полягає у необхідності існування такого юридичного факту-стану як «бути застрахованим» на підставі закону або договору.

Наявність лише статусу застрахованої особи автоматично не призводить до виникнення соціально-страхових правовідносин, необхідними частіше за все є також: 1) страховий випадок; 2) наявність страхового стажу; 3) наявність особливого правового статусу; 4) прийняте компетентним органом відповідне позитивне рішення. Не всі вищеперераховані юридичні факти обов'язково повинні мати місце у сукупності задля виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин щодо грошових виплат у системі соціального страхування, тим не менше, як видається, такий перелік юридичних фактів є найтипівішим.

6. На відміну від більшості соціально-забезпечувальних правовідносин у системі державного соціального захисту, які безпосередньо виникають з моменту прийняття компетентним органом позитивного рішення про надання грошової виплати, здійснення соціального обслуговування тощо, суспільні зв'язки щодо здійснення медичної допомоги вперше виникають лише за

наявності звернення особи, яка вважає, що потребує такої допомоги, до лікаря, що надає первинну медичну допомогу, з декларацією про вибір лікаря, відмовитися від прийняття якої останній має право лише у випадку перебування на його обліку більше ніж 2 000 тисяч пацієнтів (крім сільської місцевості). В подальшому надання медичної допомоги здійснюється виключно на підставі зумовленого тимчасовою непрацездатністю звернення особи.

Не менш важливим юридичним фактом у структурі юридичного фактичного складу, необхідного для виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин із надання медичної допомоги за рахунок коштів державного (місцевого) бюджету, є добровільна згода особи (пацієнта) на медичне втручання.

7. Складними життєвими обставинами є ситуація, спричинена соціальними ризиками, за якої особа/сім'я частково або повністю обмежена у здатності або можливості самостійно вживати заходів з метою задоволення своїх потреб. У зв'язку з цим доцільно уточнити визначення даного поняття у ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги».

8. Статтю 1 Закону України «Про соціальні послуги» доцільно доповнити новим абзацом наступного змісту: «договір про надання соціальних послуг – це двостороння угода, за умовами якої одна сторона (суб'єкт надання соціальних послуг) зобов'язується надавати відповідні соціальні послуги іншій стороні (отримувачу) на умовах та в строки, передбачені договором, а інша сторона зобов'язується надати необхідну для надання соціальних послуг інформацію та у випадках передбачених законом оплатити їх».

9. Підставою виникнення правовідносин щодо надання соціальних пільг є особливий соціальний статус особи, яка належить до соціальної групи, що відокремлена за певною юридично значимою ознакою. Особливість такого статусу полягає у додаткових правах та обов'язках, передбачених спеціальними нормативно-правовими актами, порівняно з загальними суб'єктами права соціального забезпечення. Юридично значимою обставиною, яка є причиною встановлення особливого соціального статусу особі, є окремі види соціальних ризиків, наслідки яких є особливо тяжкими і не можуть бути пом'якшені в рамках одного виду соціального захисту (інвалідність, багатодітність, старість тощо).

10. Особливістю об'єктивних підстав виникнення матеріальних правовідносин у сфері недержавного соціального забезпечення є те, що вони можуть закріплюватися як на централізованому рівні, так і на муніципальному чи локальному рівнях, а також можуть бути передбачені у договорі.

11. У сфері недержавного соціального захисту зовнішнім проявом волевиявлення сторін, як правило, є договір. У такому договорі персоніфіковано визначаються сторони, предмет договору (конкретний вид соціального захисту), організаційні засади його здійснення (періодичність надання, засади фінансування), конкретизуються права і обов'язки зобов'язаного та уповноваженого суб'єкта.

Договори у сфері недержавного соціального забезпечення є лише зовнішнім проявом відповідних юридичних фактів – укладення таких

договорів. Такі угоди у подальшому стають регуляторами відповідних відносин, але юридичних наслідків, характерних для юридичних фактів, самі по собі не створюють.

12. Спільними рисами договорів як зовнішньої форми вираження юридичного факту, необхідного для виникнення матеріальних правовідносин у сфері недержавного соціального захисту, є: персоніфікованість; комплексність правового регулювання порядку укладення таких договорів, що здійснюється за допомогою норм цивільного права та права соціального забезпечення; зумовленість правової природи правовою природою суспільних відносин, що виникають в результаті їх укладення; єдність публічних та приватних засад правового регулювання; подвійне юридичне значення, що проявляється, з одного боку, в опосередкуванні юридичного факту їх укладення, тобто досягнення домовленості щодо взяття сторонами на себе зобов'язань із недержавного соціального забезпечення, а з іншого – у регулюванні відповідних відносин, що виникли після їх укладення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Бородкін М.В. Поняття та ознаки юридичних фактів у праві соціального забезпечення / М.В. Бородкін // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2015. – № 15. Т.1. – С. 136-139.
2. Бородкін М.В. Ознаки юридичних фактів у праві соціального забезпечення / М.В. Бородкін // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2017. – Вип. 42. – С. 132-136.
3. Бородкін М.В. Підстави виникнення правовідносин із недержавного пенсійного забезпечення / М.В. Бородкін // Прикарпатський юридичний вісник. – 2017. – № 5 (20). – С. 119-123.
4. Бородкін М.В. Страховий стаж як підстава виникнення соціально-страхових правовідносин / М.В. Бородкін // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – 2017. – № 29. Том 2. – С. 55-58.
5. Бородкин М.В. Юридические факты как основания возникновения правоотношений из социального обслуживания / М.В. Бородин // Закон и жизнь: международный научно-практический правовой журнал / редкол.: Л. Арсене (глав.ред.) и др. Кишинэу: SRL «CetateadeSus». – 2018. – Вип. № 2 (314). – С. 11-16.
6. Бородкін М.В. Класифікація юридичних фактів у праві соціального забезпечення / М.В. Бородкін // Правове регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: проблеми і перспективи розвитку: тези доповідей і наук. повідомлень учасників VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 3-4 жовтня 2014 р.) / за ред. В.В. Жернакова. Х.: Право, 2014. – С. 361-366.
7. Бородкін М.В. Ознаки юридичних фактів у праві соціального забезпечення / М.В. Бородкін // Правове забезпечення соціальної сфери: Матеріали VI Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та

молодих вчених (м. Одеса, 4 квітня 2015 р.): у 2 т. Т. 2 / уклад.: В.Р. Кравчук, М.П. Прачук, О.П. Олександрук; за заг. ред. Г.І. Чанишевої. Одеса: Юридична література, 2015. – С. 26-29.

8. Бородкін М.В. Соціальний ризик як основний елемент юридичних фактів у сфері соціального забезпечення / М.В. Бородкін // Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 травня 2015 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 1 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. Одеса: Юридична література, 2015. – С. 592-594.

9. Бородкін М.В. Підстави для класифікації юридичних фактів у праві соціального забезпечення / М.В. Бородкін // Верховенство права очима правників-початківців: матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції (3 травня 2016 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 1. Одеса: Юридична література, 2016. – С. 193-195.

10. Бородкін М.В. Підстави виникнення правовідносин із недержавного соціального забезпечення / М.В. Бородкін // Правові та інституціональні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса): у 2 т. Т.1 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. Одеса: Юридична література, 2016. – С. 529-532.

11. Бородкін М.В. Юридичні факти-стани у праві соціального забезпечення / М.В. Бородкін // Традиції та новачі юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.). У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 587-590.

АННОТАЦІЯ

Бородкін М.В. Юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2018.

Дисертація є одним з перших у вітчизняній науці права соціального забезпечення спеціальним комплексним дослідженням юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин.

У дисертації визначаються етапи становлення та розвитку вчення про юридичні факти у праві соціального забезпечення, поняття, ознаки та значення юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних відносин, розкривається зміст критеріїв їх класифікації. Досліджуються підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин у системі державного соціального захисту щодо грошових виплат, здійснення медичної допомоги та безоплатного (пільгового) забезпечення лікарськими препаратами, соціального обслуговування, надання соціальних пільг та житлово-комунальних субсидій. Аналізуються юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин у сфері недержавного

соціального захисту, визначається правова природа пенсійного контракту як угоди, що опосередковує правовстановлюючий юридичний факт у правовідносинах недержавного пенсійного забезпечення.

Формулюються пропозиції щодо удосконалення чинного соціально-забезпечувального законодавства у сфері закріплення та визначення змісту юридичних фактів як підстав виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин.

Ключові слова: соціальний захист, соціально-забезпечувальні правовідносини, юридичний факт, юридичний фактичний склад, соціальний ризик, складна життєва обставина, пенсійний контракт.

АННОТАЦИЯ

Бородкин М.В. Юридические факты как основания возникновения социально-обеспечительных правоотношений. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.05 – трудовое право; право социального обеспечения. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2018.

Диссертация является одним из первых в науке права социального обеспечения специальным комплексным исследованием юридических фактов как оснований возникновения социально-обеспечительных правоотношений.

Анализируется история становления и развития учения о юридических фактах в праве социального обеспечения с целью определения дальнейших направлений совершенствования отраслевой науки. Установлено, что теория юридических фактов как оснований возникновения социально-обеспечительных правоотношений в процессе своего становления и развития прошла шесть этапов, каждый из которых отличается характерными особенностями.

Формулируется определение понятия юридических фактов как оснований возникновения социально-обеспечительных правоотношений и определяются его родовые и видовые признаки. Установлено, что юридический факт как основание возникновения социально-обеспечительных правоотношений это предусмотренная нормами права система конкретных жизненных обстоятельств, основным элементом которой является неблагоприятные последствия социальных рисков и которая обуславливает возникновение правоотношений, в которых удовлетворяются объективные потребности лица в материальных средствах, социальных услугах, других видах социальной защиты.

Проводится классификация юридических фактов как оснований возникновения социально-обеспечительных правоотношений исходя из общих и специальных критериев.

Определяются основания возникновения социально-обеспечительных правоотношений в сфере государственной социальной защиты, которыми признаны правоотношения по поводу денежных выплат, предоставления медицинской помощи и бесплатного (льготного) обеспечения лекарственными

препаратами, социального обслуживания, социальных льгот и жилищно-коммунальных субсидий.

Подчеркивается расширение договорных начал возникновения социально-обеспечительных правоотношений.

Анализируются основания возникновения социально-обеспечительных правоотношений в сфере негосударственной социальной защиты: пенсионного обеспечения, социального обслуживания, социальной (денежной) помощи, добровольного медицинского страхования. Определена правовая природа пенсионного контракта как правоустанавливающего юридического факта для правоотношений из негосударственного пенсионного обеспечения.

На основе анализа специальной литературы, нормативно-правовых актов и материалов практики формулируются конкретные предложения и рекомендации по совершенствованию действующего социально-обеспечительного законодательства в сфере закрепления и определения содержания юридических фактов как оснований возникновения социально-обеспечительных правоотношений.

Ключевые слова: социальная защита, социально-обеспечительные правоотношения, юридический факт, юридический фактический состав, социальный риск, сложные жизненные обстоятельства, пенсионный контракт.

SUMMARY

Borodkin M.V. Legal Facts as Grounds for Creation of Legal Relations Regarding Social Welfare. – Manuscript.

Thesis for the Candidate of Legal Sciences Degree in the speciality 12.00.05 – Labour Law; Social Security Law. – National University “Odesa Law Academy”, Odesa, 2018.

The thesis is one of the first special complex studies of legal facts as grounds for creation of legal relations regarding social welfare.

The thesis defines the stages of emergence and development of the doctrine of legal facts in the social security law, the definition, characteristics and significance of legal facts as grounds for creation of legal relations regarding social welfare, discloses the content of the criteria for their classification. The research covers the grounds for creation of legal relations regarding social welfare in the system of state social security regarding monetary payments, provision of medical assistance and free (preferential) provision of medicines, social services, provision of social privileges, housing and utility subsidies. Legal facts as the bases for creation of legal relations regarding social welfare in the sphere of non-state social security were analysed. The author defines the legal nature of the pension contract as a type of an agreement, which intermediates the constitutive legal fact within non-state pension legal relations.

The thesis contains proposals for improving the current legislation regarding social welfare, related to stipulating and defining the content of legal facts as grounds for the creation of legal relations regarding social welfare.

Keywords: social security, legal relations regarding social welfare, legal fact, composition of legal facts, social risk, difficult straits, pension contract.

Підписано до друку 22.05.2018 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1806-5а.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.